

Dr. Ahmet M. GÜNEŞ
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Görevlisi

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xxi
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKUNUN GENEL ESASLARI

I. AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ	7
A. Birinci Evre (1958-1972)	7
B. İkinci Evre (1972-1987)	8
C. Üçüncü Evre (1987-1993)	10
D. Dördüncü Evre (1993-1999)	13
E. Beşinci Evre (1999'dan Günümüze)	15
1. Amsterdam ve Nice Antlaşmaları	15
2. Avrupa Birliği Anayasa Taslağı	18
3. Lizbon Antlaşması	19
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÇEVRE EYLEM PROGRAMLARI	27
A. Genel Olarak	27

B. Birinci Çevre Eylem Programı (1973-1976).....	28
C. İkinci Çevre Eylem Programı (1977-1981)	30
D. Üçüncü Çevre Eylem Programı (1982-1986).....	31
E. Dördüncü Çevre Eylem Programı (1987-1992).....	32
F. Beşinci Çevre Eylem Programı (1993-2000)	33
G. Altıncı Çevre Eylem Programı (2002-2012)	34
III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN HUKUK DÜZENİ	35
A. Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları.....	35
1. Birincil Kaynaklar.....	36
a. Kurucu Antlaşmalar	36
b. Örf ve Adet Hukuku.....	38
c. Hukukun Genel İlkeleri.....	38
2. İkincil Kaynaklar	40
a. Tüzük.....	40
b. Yönerge.....	42
aa. Genel Olarak	42
bb. Yönergelerin Ulusal Hukuka Aktarılması.....	44
cc. Yönergelerin Ulusal Hukuka Hatalı Aktarılması veya Hiç Aktarılmaması	46
aaa. Ulusal Hukukun Yönergeye Uygun Yorumlanması	47
bbb. Yönergelerin Doğrudan Etkisi.....	48
ccc. Tazminat Talebi.....	50
c. Kararlar.....	51
d. Tavsiye ve Görüşler.....	52
3. Uluslararası Hukuk.....	53
4. Birlik Hukukunun Kaynakları Arasındaki Hiyerarşi.....	54
B. Avrupa Birliği Hukukunun Temel Özellikleri	55
1. Birlik Hukukunun Birliği.....	55
2. Birlik Hukukunun Özerkliği.....	56
3. Birlik Hukukunun Üstünlüğü	56

IV. AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKUNDA TEMEL AKTÖRLER.....	58
A. Avrupa Birliği Kurumları	59
1. Temel Kurumlar	60
a. Avrupa Komisyonu.....	60
b. Avrupa Parlamentosu.....	65
c. Konsey	68
d. Avrupa Konseyi	70
e. Avrupa Birliği Adalet Divanı.....	71
aa. Genel Olarak	71
bb. Dava Türleri.....	74
aaa. İhlal Davası.....	75
bbb. İptal Davası.....	77
ccc. Hareketsizlik Davası	79
ddd. Önkarar Usulü.....	80
eee. Akit Dışı Sorumluluktan Kaynaklanan Tazminat Davası	82
f. Avrupa Sayıştayı.....	83
g. Avrupa Merkez Bankası.....	84
2. Yardımcı Kurumlar	84
a. Avrupa Çevre Ajansı.....	84
b. Ekonomik ve Sosyal Komite.....	86
c. Bölgeler Komitesi.....	87
d. Avrupa Yatırım Bankası.....	88
e. Avrupa Arabulucusu	89
B. Üye Devletler	89
C. Bireyler	91
D. Baskı Grupları.....	93
V. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE HUKUK KOYMA	95
A. Genel olarak	95
B. Avrupa Birliği ve Üye Devletler Arasındaki Yetki İlişkisi	96

C. Yetki Bölüşümü ve Kullanımı Bağlamında Önem Arz Eden İlkeler	99
D. Hukuk Koyma Usulleri	101
1. Olağan Yasama Usulü	101
2. Danışma Usulü	103
3. Onay Usulü.....	104
E. Avrupa Birliği Hukukunun Uygulanması ve Yorumu.....	104
VI. AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKUNA DAİR BİRİNCİL HUKUK HÜKÜMLERİ.....	107
A. Avrupa Birliği Çevre Politikasının Genel Çerçevesi (ABCÜİA md. 191)	110
1. Genel Olarak	110
2. Avrupa Birliği Çevre Politikasının Hedefleri.....	111
a. Genel Olarak	111
b. Çevre Kavramı.....	112
c. Çevre Kalitesinin Muhafaza Edilmesi, Korunması ve İyileştirilmesi	115
d. İnsan Sağlığının Korunması	116
e. Doğal Kaynakların İtinalı ve Rasyonel Kullanımı.....	117
f. İklim Değişikliği ile Mücadele	118
g. Çevrenin Evrensel veya Bölgesel Sorunlarına Karşı Koymayı Hedefleyen Tedbirlerin Uluslararası Düzeyde Geliştirilmesi	118
3. Avrupa Birliği Çevre Politikasının İlkeleri	119
a. Genel olarak.....	119
b. Yüksek Seviyede Koruma İlkesi	121
c. İhtiyat İlkesi.....	123
d. Önleme İlkesi.....	125
e. Kaynakta Önleme İlkesi	127
f. Kirleten Öder İlkesi.....	128
g. Entegrasyon İlkesi.....	131

---

h. Diğer İlkeler.....	133
4. Korunma Hükümü (ABÇUİA md. 191, f. 2, c. 2).....	135
5. Avrupa Birliği Çevre Politikasının Oluşturulması Sürecinde Dikkate Alınan Faktörler	136
a. Genel Olarak	136
b. Mevcut Bilimsel ve Teknik Veriler.....	137
c. Bölgesel Çevre Koşulları	138
d. Faaliyette Bulunmanın veya Bulunmamanın Doğurabileceği Fayda ve Maliyetler	139
e. Birliğin Ekonomik ve Sosyal Kalkınması ile Bölgelerinin Dengeli Kalkınması.....	139
6. Birliğin Dışsal Yetkileri	141
B. Çevrenin Korunması Alanındaki Yetki Hükümleri.....	148
1. Genel Olarak	148
2. Temel Yetki Normu (ABÇUİA md. 192, f. 1)	151
3. Oybirliği İle Karara Bağlanacak Alanlar (ABÇUİA md. 192, f. 2).....	152
a. Genel Olarak	152
b. Ağırlıklı Olarak Vergi İle İlgili Olan Düzenlemeler	154
c. Alan Planlaması ve Arazi Kullanımını Etkileyen Tedbirler	155
d. Su Kaynaklarının Nicel İdaresi veya Su Kaynaklarının Kullanılabilirliğini Etkileyen Tedbirler	156
e. Üye Devletlerin Farklı Enerji Kaynakları Arasından Tercihi ve Enerji Tedarikinin Genel Yapısını Ciddi Ölçüde Etkileyen Tedbirler	157
4. Çevre Eylem Programlarının Kabulü (ABÇUİA md. 192, f. 3)	159
5. Çevre Politikasının Finansmanı ve Yürütülmesi (ABÇUİA md. 192, f. 4)	161

6. Orantısız Mali Yüklerin Ortaya Çıkması (ABÇUİA md. 192, f. 5)	164
C. İç Pazarın Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yetki Hükümleri (ABÇUİA md. 114)	167
D. Birden Çok Yetki Normuna Dayanılması	171
E. Farklı Yetki Normları Arasındaki Ayrım	173
F. Üye Devletlerin Koruma Tedbirleri (ABÇUİA md. 193)	178
G. Temel Özgürlükler ve Çevrenin Korunması	183
1. Genel Olarak	183
2. Malların Serbest Dolaşımı (ABÇUİA md. 34)	184
3. Hukuka Uygunluk Nedenleri (ABÇUİA md. 36)	188
H. Temel Haklar ve Çevrenin Korunması	193
1. Genel Olarak	193
2. Çevrenin Korunması (Temel Haklar Şartı md. 37)	195

İkinci Bölüm

AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE HUKUKUNUN ÖZEL KISMI

I. ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	199
A. Genel Olarak	199
B. Uygulama Alanı	203
C. ÇED'in Usul Aşamaları	207
1. Proje Sahibinin İdareye Projeyi Gerçekleştirme Yönündeki İradesini Bildirmesi	208
2. Ön İnceleme	208
3. Kapsam Belirleme	209
4. İlgili Makamların Görüşünün Alınması, Halkın Katılımı ve Diğer Üye Devletlerin Katılımı	210
5. Dinleme Sonuçlarının ve Diğer Bilgilerin Onama Sürecinde Dikkate Alınması	212

---

6. Kararın İlan Edilmesi.....	213
D. Yargısal Korunma	214
E. Bilgi Değişimi	215
II. STRATEJİK ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME	216
A. Genel Olarak	216
B. Uygulama Alanı	220
C. Stratejik Çevresel Değerlendirmenin Usul Aşamaları.....	225
1. Ön İnceleme	226
2. Kapsam Belirleme	227
3. Çevre Raporunun Hazırlanması	228
4. Halkın Katılımı ve Konsültasyonlar	230
5. Katılım ve Konsültasyon Sonuçlarının Göz Önünde Bulundurulması Planının Hazırlanması	231
6. İzleme.....	233
III. ÇEVRESEL BİLGİLERE ERİŞİM	233
A. Genel Olarak	233
B. Çevresel Bilgilere Erişim Yönergesi	236
1. Genel Özellikler	236
2. Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı.....	238
3. Erişime İlişkin Esaslar	240
4. İstisnalara İlişkin Hükümler	244
C. 1049/2001 Sayılı Tüzük	250
D. 1367/2006 Sayılı Tüzük.....	255
IV. ENTEGRE KİRLİLİK ÖNLEME VE KONTROLÜ: IPCC YÖNERGESİ.....	257
A. Genel Olarak	257
B. Yaklaşım ve Hedefler	259
C. Uygulama Alanı	262
D. İşletmecinin Temel Yükümlülükleri	263
E. İzin İlkesi.....	265
F. Maddi Nitelikteki Asgari Şartlar.....	268

---

1. Temel Yükümlülüklerle Riayet Edilmesi	268
2. Emisyon Sınır Değerlerinin Belirlenmesi	269
3. İlave Şartlar	272
4. İzleme Mekanizmaları	272
G. Bilgilere Erişim, Halkın Katılımı ve Yargısal Başvuru	274
H. Sınırışan Etkiler.....	276
V. EKO-AUDİT SİSTEMİ	277
A. Genel Olarak	277
B. EMAS-III Tüzüğü	280
1. Temel Nitelik ve İlkeler	280
2. Eko-Audit Sistemine Katılım Süreci	283
VI. EKO-ETİKET SİSTEMİ.....	287
A. Genel Olarak	287
B. 66/2010 Sayılı Eko-Etiket Tüzüğü.....	289
1. Temel Nitelik ve İlkeler	289
2. Çevre Etiketinin Verilmesi ve Kullanımı.....	292
VII. ÇEVRESEL SORUMLULUK HUKUKU	296
A. Genel Olarak	296
B. Çevresel Sorumluluk Yönergesi	297
1. Tarihsel Gelişim	297
2. Yönergenin Temel Özellikleri.....	299
3. Yönergenin Uygulama Alanı.....	302
4. Çevresel Zarar	305
a. Korumanın Konusu Olarak Çevre.....	305
b. Çevresel Zararın Ciddiyeti	306
5. Sorumluluğun Hukuki Niteliği ve Sınırları.....	308
a. Kusura Dayanmayan Sorumluluk.....	308
b. Çevresel Sorumluluğu Sınırlayan Durumlar	310
c. Kusura Dayanan Sorumluluk.....	313
6. Sorumluluğun Muhatabı Olarak İşleten	313

7. Çevresel Sorumluluğun Doğuracağı Hukuki Neticeler.....	315
a. Zararın Önlenmesine Yönelik Tedbirler.....	317
b. Zararın Giderilmesine Yönelik Tedbirler.....	317
8. Usule İlişkin Haklar.....	321
VIII. DOĞA KORUMA HUKUKU.....	322
A. Genel Olarak.....	322
B. Nesli Tehlikede Olan Türler Tüzüğü.....	326
C. Yabani Kuşlar Yönergesi.....	330
D. FFH-Yönergesi.....	334
E. Natura 2000 Ağının Oluşturulma Prosedürü.....	337
1. Genel Olarak.....	337
2. Ulusal Listenin Üye devletlerce Hazırlanması.....	338
3. Komisyon Tarafından Topluluk Listesinin Hazırlanması.....	339
4. Koruma Alanlarının Üye Devletlerce İlan Edilmesi.....	340
F. Natura 2000 Alanlarında Geçerli Olacak Koruma Rejimi.....	341
1. Genel olarak.....	341
2. Muhafaza Tedbirleri.....	342
3. Genel Kirletme Yasağı.....	344
a. Kötüleşme Yasağı.....	345
b. Rahatsız Edilme Yasağı.....	346
4. Plan ve Projeler için Özel Hükümler.....	347
a. Genel Olarak.....	347
b. Uyumluluk Değerlendirmesi.....	348
aa. İlk İnceleme.....	350
bb. Uyumluluk Değerlendirmesi.....	351
cc. Onama Aşaması.....	354
c. İstisnai Onama.....	355
aa. Genel İstisna Hükümü.....	356
bb. Özel İstisna Hükümü.....	360
5. FFH-Yönergesi'nin 7. Maddesi.....	364

6. Potansiyel Özel Koruma Alanları ve Fiili Kuş Koruma Alanları.....	366
7. FFH-Yönergesi'nin Diğer Koruma Hükümleri.....	368
IX. ATIK HUKUKU	369
A. Giriş.....	369
B. Atık Çerçeve Yönergesi	371
1. Genel Olarak.....	371
2. Atık Kavramı.....	374
3. Atık Hiyerarşisi	379
4. Değerlendirme ve Bertaraf Etme Arasındaki Ayrım	383
5. Atıkların Önlenmesi	385
6. Atıkların Değerlendirilmesi	387
7. Atık Yönetimi.....	390
8. Diğer Hükümler	395
C. Atıkların Taşınımı Tüzüğü	398
1. Genel Olarak.....	398
2. Uygulama Alanı	399
3. Usuli Çerçeve.....	401
4. İtiraz Nedenleri	403
5. Üçüncü Devletlere İlişkin Düzenlemeler.....	404
D. Diğer Düzenlemeler	405
X. SU HUKUKU	410
A. Genel Olarak.....	410
B. Su Çerçeve Yönergesi.....	413
1. Tarihsel Gelişim.....	413
2. Temel Nitelikler ve Uygulama Alanı.....	415
3. Yönergenin Temel Hükümleri.....	418
a. Havzaların Belirlenmesi ve Nehir Havza Bölgelerinin Oluşturulması.....	418
b. Suların Analizi ve İzlenmesi.....	419
c. Çevresel Hedefler	420

---

d. Önlemler Programı ve Yönetim Planları.....	422
e. İdari Tedbirler.....	424
f. Maliyetin Karşılanması İlkesi.....	425
4. Su Çerçeve Yönergesi'nin Zaman bakımından Uygulanması.....	426
C. İçme Suyu Yönergesi	427
D. Kentsel Atık Su Arıtma Yönergesi.....	430
E. Nitrat Yönergesi.....	433
F. Yüzme Suları Yönergesi.....	434
XI. GEN TEKNİK HUKUKU	437
A. Giriş.....	437
B. Sistem Yönergesi	443
C. Serbest Salım Yönergesi	448
1. Genel Olarak.....	448
2. Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların Deneysel Amaçlarla Çevreye Salınımı.....	451
3. Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların Piyasaya Sürülmesi	454
4. Birlikte Mevcudiyet.....	457
D. Genetiği Değiştirilmiş Gıda ve Yemlere İlişkin Tüzük.....	459
1. Genel Olarak	459
2. İzin Usulü.....	460
3. Koruma Tedbirleri ve Etiketleme.....	462
4. Ortak Hükümler	464
E. Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların İzlenebilirliği ve Etiketlenmesine İlişkin Tüzük	464
F. Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların Sınırışan Hareketine İlişkin Tüzük.....	467
XII. KİMYASALLAR HUKUKU.....	468
A. Giriş.....	468
B. REACH Tüzüğü	473

---

1. Genel Olarak	473
2. Uygulama Alanı	476
3. Temel Tanımlar	477
4. Usul Evreleri.....	480
a. Kayıt.....	480
b. Değerlendirme	487
c. İzin ve Kısıtlamalar.....	489
aa. İzin Yükümlülüğü	490
bb. Kısıtlamalar	492
5. Bilgilendirmeye İlişkin Hükümler	495
6. Avrupa Kimyasallar Ajansı	497
C. CLP Tüzüğü.....	499
1. Genel Olarak	499
2. Uygulama Alanı	500
3. Temel Hükümler	501
a. Sınıflandırma.....	502
b. Etiketleme.....	504
c. Ambalajlama	505
d. Kimyasal Maddelerin Sınıflandırılması ve Etiketlenmesinin Uyumlaştırılması	506
e. Sınıflandırma ve Etiketleme Envanteri	507
f. Diğer Düzenlemeler	509
KAYNAKÇA	511